

Ольга МЕЛЬНИК,
учителька історії
Кам'янець-Подільського
лицю №3

історична та
громадянська
освітня галузь

Трансформація парадигми оцінювання та практика впровадження Державного стандарту базової середньої освіти 2020: спроба рефлексії в галузі громадянської та історичної освіти

Завершується всеукраїнський експеримент пілотування впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого урядовою постановою №898 від 30 вересня 2020 року. Громадянська та історична освітня галузь (ГІО) виступає одним із найбільш динамічних сегментів цього процесу, де вчителі-пілотники стають безпосередніми архітекторами нових підходів до навчання, передбачає докорінну зміну змісту і цілей навчання та вибудовування нової, компетентнісної, парадигми навчання. Як і більшість учителів, з надією і вірою у необхідність і правильність окреслених експериментом завдань, наша школа долучилася до експерименту: підходи, акценти, програми, концепція НУШ – усе надихало, підтримувало, а головне, продемонструвало низку стратегічних переваг, які свідчать про успішність компетентнісного переходу.

Вважаю, що вибір програми авторського колективу Щупака І.Я. у 2021 році був зваженим і правильним, вона відповідає психолого-педагогічним особливостям підлітків та зорієнтована на досягнення зміни ролі учня в освітньому процесі: вивчення історії спрямоване на те, щоб навчити дітей не просто репродукувати факти минулого, а ставати суб'єктами «авторами майбутнього».

Одним із ключових позитивних аспектів впровадження оновлених програм є відхід від механічного зазубрювання хронологічних дат і статичних фактів. Новий стандарт стимулює розвиток здатності учнів до аналізу складних причинно-наслідкових зв'язків. Учні пілотних класів демонструють значний інтерес до тем, що мають безпосередню доречність, актуальність та корисність інформації, що дозволяє швидко знайти відповідь на конкретне питання для їхнього повсякденного життя. У сучасному інформаційному середовищі здатність розрізняти маніпуляції та аргументувати власну позицію стає базовою навичкою виживання, і програми НУШ створюють необхідний простір для її відпрацювання через дискусії та інтерактивні вправи. Дослідження показують, що впровадження компе-

тентнісного підходу дозволяє учням краще розуміти логіку історичних процесів. Наприклад, у 8 класі при вивченні Люблінської унії акцент зміщується з дати підписання на аналіз впливу цієї події на станові групи суспільства та формування нових ідентичностей.

Важливим здобутком пілотування є зростання академічної свободи педагога. Академічна свобода — це не просто декларації в документах, а реальні професійні можливості для нас, учителів, діяти як педагог-автор, а не лише виконавець інструкцій. Особливо це стало відчутним у контексті реформи НУШ і впровадження Держстандарту 2020. Ми отримали можливість адаптувати навчальний матеріал під специфічні потреби конкретного класу, інтегруючи різні курси і теми, вишукували інноваційні джерела інформації, для впровадження сучасних поглядів на історію України, створювали дидактичні матеріали, розробляли власні цифрові освітні проекти. Щоразу зазвичай самостійно обираю навчальні матеріали (підручники, джерела, кейси); інтерпретую програму, не обмежуючись «параграфом за параграфом»; адаптую зміст до рівня класу, інтересів учнів, локального контексту (регіональна історія, сучасні події). Уроки перестали бути «за планом зверху» і стають осмисленим навчальним середовищем, а ми стали співавторами освітньої політики на рівні класу і школи.

В рамках експерименту відчувала постійну підтримку і схвалення адміністрації школи щодо пошуків та реалізації ефективних стратегій оцінювання результатів навчальної діяльності школярів. Академічна свобода означає і можливість експериментувати, апробувати нові підходи, створювати власні методичні продукти. Оцінювання в НУШ, на моє переконання, має перестати бути інструментом контролю, а стає засобом підтримки навчального поступу. За період експерименту мій шлях як учителя-пілотника до ефективної системи оцінювання пролягав через експериментування з різними моделями: від накопичувальної системи до формувального та структурованого вимірювання за групами результатів.

На початкових етапах пілотування, особливо в умовах воєнного стану та енергетичної кризи, я почала використовувати систему накопичення балів – це отримало схвалення адміністрації, а рішення про її впровадження було прописано в освітній програмі закладу. У нашій школі ми називаємо «пілот в пілоті». Ця модель базується на систематичному зборі балів учнем за різні види активностей протягом семестру, що дозволяє сформулювати підсумкову оцінку не на основі разового контрольного заходу, а на основі тривалого прогресу. Впровадження цієї системи було відповіддю на виклик, про який говорять в учительських – відсутність мотивації до навчання у сучасного покоління школярів. Перехід до такої системи оцінювання вимагав підготовчої роботи зі школярами та просвітницької – з батьками. Аргументами на користь такої системи стали такі основні переваги: зняття психологічної напруги (учень має право на помилку, оскільки жодна окрема низька оцінка не є фатальною для загального результату), стимулювання систематичної роботи (учні стають більш вмотивованими працювати на кожному уроці, оскільки кожна активність додає «ваги» до їхнього рейтингу), гнучкість (можливість покращити результат протягом тривалого часу є критично важливою в умовах перерваного освітнього процесу через тривоги чи вимкнення світла).

Формувальне оцінювання стало фундаментом для впровадження Держстандарту-2020. Його сутність полягає не у виставленні оцінки як вердикту, а у постійному зворотному зв'язку, що допомагає учневі зрозуміти, на якому етапі він перебуває і що йому потрібно зробити для руху вперед. Учитель історії у цьому процесі перетворюється на фасилітатора, який створює безпечне середовище для «безпечних помилок». Цінність формувального оцінювання полягає в тому, що дотримання його принципів і процедур дозволяє оперативно коригувати методику викладання залежно від того, як клас засвоює матеріал. Воно включає самооцінювання та взаємооцінювання, що розвиває в учнів навички рефлексії та відповідальності за власне навчання.

З початку 2024/2025 н.р., не відмовляючись від елементів накопичувальної системи, яка була модернізована, впроваджую оцінювання за групами результатів (ГР), що було офіційно закріплено наказом МОН України №1093 від 2 серпня 2024 року. Цей підхід дозволяє вимірювати не «знання предмета загалом», а конкретні компетентнісні показники.

Незважаючи на значний прогрес, практичне впровадження Держстандарту у пілотних класах супроводжується низкою критичних факторів, які створюють бар'єри для якісного навчання та викладання. Найбільш суттєвою перешкодою для мене стала значна затримка, або відсутність у постачанні друкованих підручників та посібників. В умовах реформи, де зміст навчання докорінно оновлено, використання старих підручників, орієнтованих на стандарт 2011 року, створює когнітивний дисонанс у сприйнятті матеріалу учнями. Ситуація ускладнюється вимкненнями електроенергії, що нівелює переваги цифрових платформ та мультимедійних матеріалів, на які вчителі змушені спиратися за відсутності паперових книжок. Це ставить педагога в умови постійної «пожежної» адаптації, коли планування навчального процесу стає фрагментарним.

Не можу не порушити питання про катастрофічно малу кількість годин, відведених для вивчення історії, попри реко-

ментації МОН України, попри величезний і зростаючий обсяг матеріалу, який до того ж виноситься на НМТ, попри необхідність модернізувати зміст шкільної історичної освіти без міфів та імперських і совєцьких наративів. Новий стандарт вимагає глибокого дослідження процесів, проведення практичних робіт, дискусій та реалізації проєктів. Проте за браком часу вчителі часто змушені повертатися до поверхневого ознайомлення з матеріалом, що суперечить філософії компетентнісного підходу. Практична складова програм підміняється стислим лектуванням, що негативно позначається на якості формування вмінь. На мою думку, перехід на оцінювання за групами результатів хоч і є методично обґрунтованим, створив безпрецедентне навантаження на вчителя. Необхідність фіксувати поточні результати за трьома окремими групами, заповнювати складні свідоцтва досягнень та вести додаткові журнали спостережень вимагає колосальних часових витрат.

Реформа НУШ стикається з інерцією сприйняття з боку батьків. Традиційне розуміння оцінки як «бала за знання» входить у конфлікт із новою системою, де оцінюється прогрес, ставлення та соціальні навички. Батькам важко зрозуміти, чому учень, який знає всі дати, може отримати нижчий бал у групі результатів, що стосується співпраці чи громадянської позиції. Це створює напругу у трикутнику «вчитель-учень-батьки».

Також спостерігається проблема мотивації учнів. Зовнішні фактори (війна, стрес, перевантаження) призводять до того, що частина дітей втрачає інтерес до навчання. Нові програми вимагають активної включеності, до якої виснажені учні не завжди готові. Питання оплати праці вчителів-пілотників, чиє навантаження значно зросло через інноваційну діяльність, залишається відкритим, що демотивує частину педагогічної спільноти.

Власний досвід пілотування Державного стандарту – 2020 у галузі громадянської та історичної освіти дає підстави говорити про глибокий якісний зсув у підходах до навчання у базовій школі. Водночас критичні недоліки в забезпеченні ресурсами (підручники, електроенергія, час) та бюрократичне перевантаження вчителів ставлять під загрозу стійкість результатів пілотування. Для подолання цих викликів необхідна подальша цифровізація процесів оцінювання (автоматизація журналів), збільшення годин на предмети ГІО та посилення методичної підтримки вчителів на місцях. Лише за умови гармонізації нових вимог стандарту з реальними можливостями освітнього середовища реформа зможе перейти від етапу «експерименту» до етапу «стандарту якості» для всієї країни.

Використані джерела

1. Бондар Т. (ред.) Сучасні цифрові інструменти для вчителя: методичний посібник. — Львів: Світ, 2023.
2. Кафтан М. (ред.) Посібник «ГІО-оцінювання-2025» (практичний інструмент учителя із таблицями, зразками завдань та коментарями).
3. Методичні путівники «Як оцінювати в НУШ?» (серія з 10 посібників для кожної освітньої галузі, розроблена МОН).
4. Охріменко О., Панарін О., Макаревич А., Топольницька Ю. Всесвітня історія. 8 клас. НУШ. Контроль результатів навчання + оцінювання за групами результатів. — Видавництво «Літера ЛТД», 2025.
5. Пометун О. Оцінювання в новій українській школі: практичний посібник. — Харків: Друкарня Мадрид, 2020.